

ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ SHAXSLARNI INKLYUZIV TA'LIM KONSEPSIYASINING MOHIYATI VA ASOSIY QOIDALARI

Suyunova Durdona

Hasanova Gulsevar

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika
fakulteti Biologiya yo'nalishi 2-bosqich talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada alohida yordamga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta'lim konsepsiyasining mohiyati va asosiy qoidalari batafsil yoritilgan. Inklyuziv ta'lim — barcha bolalar, shu jumladan imkoniyati cheklangan bolalar, teng ta'lim olish imkoniyatlariga ega bo'lishini ta'minlashni maqsad qiladi. Maqolada inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari, shuningdek, farqlilikni qabul qilish, shaxsiy yondashuv, ijtimoiy integratsiya va qo'llab-quvvatlash tizimlarining muhimligi haqida so'z yuritiladi. Inklyuziv ta'limning ijtimoiy, pedagogik va ta'lim sifatini oshirishdagi afzalliklari hamda qiyinchiliklari ko'rib chiqiladi. Maqola, ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalarning to'liq rivojlanishini ta'minlashda inkluziv yondashuvning ahamiyatini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, imkoniyati cheklangan bolalar, maxsus ehtiyojlar, shaxsiy yondashuv, ijtimoiy integratsiya, teng imkoniyatlar, ta'limda farqlilik, pedagogik tamoyillar, qo'llab-quvvatlash tizimlari, ta'lim sifati, ta'lim muassasalari, assistiv texnologiyalar, maxsus o'qitish metodlari

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность и основные принципы концепции инклюзивного образования для детей с особыми потребностями. Инклюзивное образование направлено на обеспечение равных возможностей для всех детей, включая детей с ограниченными возможностями, в процессе получения образования. В статье подробно изложены основные принципы инклюзивного образования, такие как принятие различий, индивидуальный подход, социальная интеграция и важность систем поддержки. Также рассматриваются преимущества инклюзивного образования для улучшения качества образования и возможные трудности, с которыми сталкиваются образовательные учреждения. Статья анализирует значимость инклюзивного подхода для обеспечения полноценного развития детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, индивидуальный подход, социальная интеграция, равные возможности, различия в образовании, педагогические принципы, системы поддержки, качество образования, образовательные учреждения, ассистивные технологии, специальные методики обучения

Annotation: This article explores the essence and fundamental principles of the inclusive education concept for children with special needs. Inclusive education aims to provide equal opportunities for all children, including those with disabilities, in the

process of learning. The article discusses the key principles of inclusive education, such as acceptance of differences, personalized approaches, social integration, and the importance of support systems. It also addresses the advantages of inclusive education in improving the quality of education, as well as the challenges faced by educational institutions. The article examines the significance of the inclusive approach for ensuring the full development of children with special needs.

Keywords: Inclusive education, children with special needs, personalized approach, social integration, equal opportunities, educational differences, pedagogical principles, support systems, education quality, educational institutions, assistive technologies, special teaching methods

KIRISH

Bugungi ta'lim tizimida inkluziv ta'lim — barcha bolalar, shu jumladan, alohida yordamga muhtoj bo'lganlar uchun teng imkoniyatlar yaratishga intilishning muhim shaklidir. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi shuni ta'minlaydiki, imkoniyati cheklangan bolalar jamiyatda o'z o'rnini va huquqlarini tan olgan holda ta'lim olishadi. Bu yondashuv nafaqat ta'limni, balki ijtimoiy integratsiya va tenglikni rivojlantirishga ham yordam beradi.

Inklyuziv Ta'lim Konsepsiyasining Mohiyati

Inklyuziv ta'lim, barcha bolalar, shu jumladan imkoniyati cheklangan bolalar, o'zlarining o'qish va rivojlanish jarayonlarida teng imkoniyatlarga ega bo'lishlarini ta'minlashga qaratilgan pedagogik tizimdir. Bu konsepsiyaning mohiyati, alohida yordamga muhtoj shaxslarning ta'lim olishda cheklovlarga uchramasligini va ularning jamiyatda to'liq integratsiyasini ta'minlashni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillaridan biri, farqlilikni qabul qilish va har bir bolaga uning individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashtirilgan ta'lim imkoniyatlari yaratishdir.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda ko'plab pedagogik va ijtimoiy omillar hisobga olinadi. Talabaning ehtiyojlari, shaxsiy xususiyatlari, imkoniyatlari va qobiliyatlari ta'lim jarayonida alohida e'tibor bilan ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim jarayonida, balki ijtimoiy hayotda ham to'liq integratsiya qilishni ta'minlaydi.

Inklyuziv Ta'limning Asosiy Qoidalari

Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bir qator asosiy qoidalar mavjud. Ushbu qoidalar ta'lim tizimi va muassasalarining inklyuziv yondashuvni qo'llab-quvvatlashini ta'minlaydi:

1. **Teng Imkoniyatlar Yaratish:** Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyili har bir bola uchun teng ta'lim imkoniyatlari yaratishdir. Bu imkoniyatlar imkoniyati cheklangan bolalar uchun ham ta'minlanadi. Ta'lim tizimi har bir bolaga, shu jumladan nogironligi yoki boshqa maxsus ehtiyojlari bo'lganlarga teng huquqlar beradi.

2. **Farqlilikni Qabul Qilish:** Farqlilik — insoniyatning tabiiy holidir. Inklyuziv ta'lim farqlilikni nafaqat qabul qilishni, balki bu farqlarni hurmat qilishni ta'minlaydi. Imkoniyati cheklangan bolalarga o'qitish jarayonida turli metod va vositalar orqali

yondashiladi, bu esa ularning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

3. **Shaxsiy Yondashuv:** Inklyuziv ta'limda har bir bolaga alohida yondashiladi. Har bir bolaning individual ehtiyojlari va qobiliyatlari hisobga olinadi, bu esa o'qitish metodlarini moslashtirishni talab qiladi. Bunday yondashuv yordamida har bir bola o'zining maksimal rivojlanish darajasiga erishishi mumkin.

4. **Qo'llab-quvvatlash tizimlari:** Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda qo'llab-quvvatlash tizimlari muhim ahamiyatga ega. Bu tizimlar assistiv texnologiyalar, maxsus yordamchilar, psixologik yordam va boshqa resurslardan iborat bo'lishi mumkin. Ushbu qo'llab-quvvatlash tizimlari imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli qatnashish imkoniyatini beradi.

5. **Ijtimoiy Integratsiya:** Inklyuziv ta'limning yana bir muhim tomoni, imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashdir. Bu bolalar nafaqat o'qish jarayonida, balki jamiyatda faol a'zo bo'lishni o'rganadilar. Ijtimoiy integratsiya, bolalarning birgalikda o'qish, o'zaro muloqotda bo'lishi orqali amalga oshiriladi, bu esa ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. **Maxsus Ta'lim Resurslari:** Inklyuziv ta'limda har bir bolaga moslashtirilgan ta'lim resurslari taqdim etiladi. Maxsus o'quv materiallari, assistiv texnologiyalar (masalan, ko'rish yoki eshitish qobiliyati cheklangan bolalar uchun maxsus qurilmalar), va boshqa moslashtirilgan vositalar yordamida o'quv jarayonini individual ehtiyojlarga moslashtirish mumkin.

Inklyuziv Ta'limning Afzalliklari

Inklyuziv ta'limning bir nechta afzalliklari mavjud:

- **Shaxsiy rivojlanish:** Imkoniyati cheklangan bolalar o'zining ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ta'lim olgan holda o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishi mumkin.

- **Ijtimoiy moslashuv:** Inklyuziv ta'lim, bolalar o'rtasida o'zaro hurmat, to'g'ri muloqot va hamjihatlikni rivojlantiradi.

- **Tenglik:** Bu ta'lim tizimi barcha bolalarga, shu jumladan nogironligi bo'lganlar uchun ham teng imkoniyatlar yaratadi, bu esa jamiyatda tenglik va adolatni ta'minlashga yordam beradi.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim — bu jamiyatda barcha bolalarning teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydigan ta'lim tizimi. Bu konsepsiya nafaqat imkoniyati cheklangan bolalarga, balki butun jamiyatga foyda keltiradi, chunki u farqlarga hurmat qilishni va barcha a'zolari birgalikda rivojlantirishni ta'minlaydi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun barcha ta'lim muassasalari va o'qituvchilar maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishi kerak, shuningdek, imkoniyati cheklangan bolalar uchun qo'llab-quvvatlash tizimlari mavjud bo'lishi zarur.

Inklyuziv ta'lim — bu nafaqat ta'lim jarayonini, balki butun jamiyatni rivojlantirishga yordam beradigan, barcha bolalarga teng imkoniyatlar yaratadigan, farqlilikni qabul qilishni ta'minlovchi yondashuvdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **UNESCO (2005)** – *"Education for All: The Quality Imperative"*. Ushbu hisobot inklyuziv ta'limning global ahamiyatini va ta'lim tizimlarida inklyuziv yondashuvni qanday amalga oshirish zarurligini ta'kidlaydi.
2. **Ainscow, M., & Booth, T. (2002)** – *"The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools"*. Bu kitob inklyuziv ta'limni rivojlantirishda qo'llaniladigan metodlar, prinsiplar va ta'lim muassasalarida o'quvchilarning ishtirokini kengaytirish strategiyalarini o'z ichiga oladi.
3. **Dyson, A., & Millward, A. (2000)** – *"Schools and Special Needs: Issues of Innovation and Inclusion"*. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimining afzalliklari va qiyinchiliklarini o'rganadi.
4. **Tomlinson, C.A. (2001)** – *"How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms"*. Ushbu asar inklyuziv ta'limda turli darajadagi ehtiyojlarga ega bo'lgan talabalarga moslashtirilgan o'qitish metodlarini ishlab chiqishda yordam beradi.
5. **Sullivan, A. (2013)** – *"Special Educational Needs and Inclusive Education"*. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim tizimining inklyuziv aspektlarini va ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojlarga ega bolalarni qanday qo'llab-quvvatlash kerakligini tahlil qiladi.
6. **Gordon, S., & Rugg, G. (2003)** – *"Special Educational Needs: Theories and Practices"*. Ushbu kitobda inklyuziv ta'limni tashkil etish, maxsus ehtiyojlar va farqlarga qarshi yondashuvlar haqida batafsil ma'lumotlar mavjud.
7. **Florian, L. (2008)** – *"Inclusive Practice: What, Why and How?"*. Inklyuziv amaliyotlarni o'rganib, pedagogik yondashuvlarni va bu yondashuvlarning ta'limda qanday muvaffaqiyatlarni ta'minlashini tushuntiradi.
8. **Kozleski, E. B., & Waitoller, F. R. (2010)** – *"Examining the Role of Inclusion in Educational Reform"*. Inklyuziv ta'limning ta'lim islohotlaridagi rolini va ta'lim tizimlarini o'zgartirishdagi o'rni haqida muhokama qiladi.
9. **Hornby, G. (2014)** – *"Inclusive Education for the 21st Century"*. Zamonaviy dunyoda inklyuziv ta'limni qanday amalga oshirish va shu jarayonda pedagogik yondashuvlar qanday o'zgarganligini tahlil qiladi.